

Lányi András: Elképzelt közösségeim

Szubjektív ajánló

Farkas Gabriella

Lányi András 2016 novemberében, a Scolar Kiadó gondozásában megjelent összegző kötetét több okból is érdemes elolvasni, vagy legalább kézbe venni, és beleolvasgatni. Egyrészt mert az összetéveszthetetlen Lányi-stílust olvasni mindig üdítően hat a sok felszínes és igénytelen nyelvezetű újságcikk, illetve a szakmai mélységet imitáló, ám sokszor vélhetően még a szerző számára is érthetetlen szakzsargon használó „tudományos” szöveg között (MÉLYSÉGES TISZTELET A KIVÉTELEKNEK!). Másrészt mert jó, ha néha visszatekintünk, s megnézzük, honnan, milyen elképzelésekkel és célokkal indultunk, s vajon hova jutottunk, maradt-e még valami a hajdani reményekből, elszánásokból. Harmadrészt és leginkább azért, mert életbevágóan fontos, hogy ne csak mondjuk, hogy a holisztikus személetmód helyes, okos és jó dolog, hanem kezdjünk végre így tekinteni önmagunkra és a világra, még akkor is, ha ez néha kényelmetlen. Közösségfejlesztők számára ez kötelező gyakorlat.

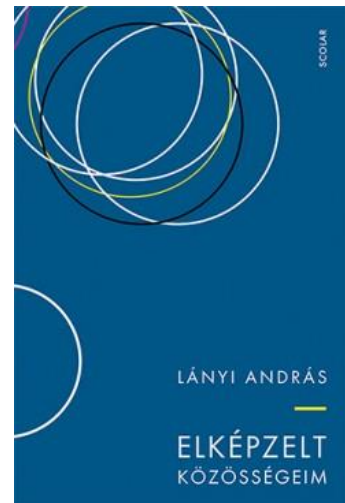
A kötet túlnyomó részét korábban (1989 és 2016 között) már megjelent tanulmányok alkotják, kisebbségben vannak az első megjelenők. Talán éppen ez az egyik oka annak, hogy a kötet kivételes lehetőséget ad közösségeink (mindenkinek a sajátja) dolgainak és sorsának, közelmúltjának és kétes jövőjének végiggondolására. Az írások (ismét) rádöbbenenek bennünket arra, hogy a közösség és a közösségi értékek fogalma mennyire sokrétű, mennyire sokfélélt jelenthet, és hogy mennyi visszaélésre ad lehetőséget.

A kötet első fejezetét azoknak ajánlom, akiket érdekel egy közvetlen résztvevő és kritikus gondolkodó belső monológja arról, hogy mit jelent és hogyan lehetséges, hogy „A rendszerváltás idején leghatásosabban képviselt politikai filozófia [ti. a liberalizmus – FG] neve úgy vált szitokszóvá Magyarországon, hogy elkötelezett hívei és világnézeti ellenfelei között gyakorlatilag megszűnt a párbeszéd”. A konstruktív és kölcsönös politikai, közéleti agóra hiánya (illetve ennek okai és következményei) vissza-visszatérő motívum Lányi írásaiban és előadásaiban – ez az írás (is) többek között ezt a hiányt igyekszik enyhíteni.

Az első fejezet (*Eltorzult liberális alkat – Zsákutcás rendszerváltás*) szövege kicsit (olykor nagyon) nehéz lehet annak az Olvasónak, aki eszmetörténetben és politikai filozófiában kevésbé jártas, és az elvont eszmevuttatások kevésbé kötik

le. Mégis azt javaslom, Ő is vegyen egy mély lélegzetet, és vesse bele magát az írásba (olvasásba) – úgy vélem, mindenki megtalálhatja azt a néhány sort, bekezdést, melyek hozzá is szólnak, neki is megadják a napi (heti, ... életre szóló) gondolkozni-valót. Például, hogy miként viszonyul egymáshoz az egyenlőség, az egyéni szabadság és az egyéni választás fogalma. Hogy az egyet nem értésnek lehetnek (vannak) esetei, melyek többet érnek az egyetértésnél. Hogy miért nem tehetünk egyenlőség jelet a piacgazdaság és a kapitalizmus közé, vagy hogy miként jutott el a világ az EU és az USA közti szabadkereskedelmi megállapodásról szóló tárgyalásokig, s annak elfogadása mit jelent majd a munkavállalók, a helyi közösségek számára.

A második fejezet (*Egy felismerés fokozatai*) első cikke azért igen testközelű és bensőséges, mert olvasás közben közvetlenül is átélhetjük (legalábbis bizonyos életkor fölött) a valahova tartozni, valamilyen közösség tagjának lenni érzését: mi mást is jelenthetne ugyanis az a tény, hogy értjük (és vélhetően egyként és ugyanúgy értjük) ezeket a mondatokat: „Szerzett előjogok, címek, összeköttetések névértékükön értékpapírokra válthatók. Régi számlák és adóslevelek senkinek be nem nyújtatnak. A hagyaték legkényesebb része, a politikai hatalom kezelésére korlátolt felelősségű társaság alakul.” A jelen (jövő) idő nem véletlen – az írás 1989-ben született –, meglehetősen gyors és időtállóan bizonyult reakció (vízió?) tehát. Az írásból rövid, ámde szemléletes képet kapunk az „erősza-kos társadalom-átalakítási kísérletet” követően, a

'60-as évektől, a történelmi hagyományainknak megfelelő, kettős társadalomszerkezet újbóli visszatérésének mikéntjéről és annak (rendszerfenntartó) jelentőségéről, valamint arról, hogy ettől az „alsóbb néposztályok számára kettős kizsákmányolást” jelentő rendszertől milyen hagyatékot örököltünk.

Átugrom az értelmiségi skizofrénia irodalmibb húrokat pengető megnyilvánulását (1996: *Amelyben Dr. Jekyll mintha egy pillanatra Mr. Hyde-nak adná át a szót*), s a korábban már megjelent részletekből összeállított és aktualizált *A változás rendszertelen, a rendszer változatlan* c. írást ajánlom az Olvasó figyelmébe. Kétségbeejtően pontos és találó leírást kapunk arról, hogy a rendszerváltozást követően miként teljesedett ki a még esetleg meglévő helyi, munkahelyi, szakmai és kulturális közösségek szétverése, miért és hogyan „professzionálódott” az „oszd meg és uralkodj” elve alapján működő politikai berendezkedés.

A 2016-ban véglegesített írás fő tartalmi részében a szerző részletesen elemzi, hogy a Fidesz-kormány 2010-ben milyen országot örökölt, akkor s azóta milyen lehetőségeket szalasztott, pontosabban dobott el, s hogy a 2010 óta elkövetett hibák hogyan álltak össze rendszerré: „*és pedig olyan rendszerré, amely – a politikusok szándékaitól úgyszólván függetlenül – szervesen kapcsolódik huszadik századi történelmünk legrosszabb hagyományaihoz*”. Nem könnyű szembesülni azzal, hogy a Philip Blonde által megfogalmazott „re-localize the economy, re-moralize the market and recapitalize the poor” program helyett Magyarországon milyen folyamatok mentek végbe. A részletes gazdaság-, társadalom-, kül- és kultúrpolitikai elemzést nyújtó fejezet (csak erős idegzetűeknek!) olvasása során ráadásul az emberben önkéntelenül is felötlik az a Lányi által is lépten-nyomon hangsúlyozott és képviselt, igen kényelmetlen gondolat, hogy a tudás egyben és azonnal felelősséget is jelent, és hogy a saját tudásunk által ránk rótt felelősséget sajnos sehogyan sem tudjuk (nem tudhatjuk) átruházni vagy nagylelkűen továbbadni.

Nem kevésbé izgalmas és elgondolkodtató a *Bűn és bűnhődés* címet viselő fejezet, melynek egyik legfontosabb mondandóját rögtön az első mondatból megtudhatjuk: „*Az antiszemitizmus nekünk, ma élő magyaroknak nem bűnünk, hanem büntetésünk. Bennünket, túlélő zsidókat sért ugyan, de a sérülésbe hatoló mérge elsősorban minket, magyarokat mérgezt*”, de mottóként ezt a monda-

tot választanám: „*Magyarországon nincs antiszemitizmus, de volna rá kereslet*”.

Az országban bizonyára sokan vannak, akik úgy érzik, sem a zsidók, sem az antiszemiták közösségéhez nem tartoznak, így talán kevésbé érzik megszólítva magukat. Elsősorban nekik ajánlom ezt a fejezetet. Az írás a téma bizonyos történelmi perspektívájú elemzése mellett arra is igyekszik választ adni, hogy miért gyógyíthatatlan a trauma, mi az az (egyébként közösségi alapú) tény, ami akadályt állít a felejtés útjába. És persze olvashatunk a másik oldalról is: megtudhatjuk, hogy Lányi szerint hogyan lehetséges, hogy a mai napig él (mondhatni virul) az antiszemitizmus, és hogy miért nem tehetünk egyenlőség jelet az „akkori” és a mai antiszemitizmus közé. És gyorsan tegyük hozzá: természetesen nem csak a zsidókról van szó. *A hallgatás kultúrája* (az asztal különböző oldalain) mindnyájunkat mérgez.

A jelen idejű magyarországi antiszemitizmust taglaló írással egy fejezetbe került a jelenlegi migrációs válság apropóján íródott *Mi az, hogy mi?* című írás. Azt gondolom, hogy a közösség-fogalommal dolgozó, arról gondolkodó szakemberek és laikusok számára kötelező olvasmány. Lányi a migráns válság kapcsán közforgalomba került úrhajó-, illetve mentőcsónak-etika dichotómiából kiindulva, filozófiai, etikai terminológiát használva, ám jól követhetően és lendületesen ír, érdekes perspektívából feszegeti az európai identitás, a nemzetállamok, a nyitott és zárt társadalmak, a manapság divatos európai egység, egyszóval a „mi” és az ehhez képest „ők” kérdését. Az írás egyik legfőbb erénye, hogy a kérdést igen hosszan és sokoldalúan boncolgatja, míg a választ röviden írja le.

Nem venném magamnak a bátorságot, hogy a kötet két utolsó fejezetét értékeljem – azt gondolom azonban, hogy az ajánlóm elején felidézett holisztikus világszemlélet igénye, jelentősége és szükségszerűsége ezekben az írásokban jelenik meg legnyilvánvalóbban és legmegrendítőbben. *A felelősség kora* c. fejezetben a szerző rendkívül szuggesztíven és informatívan ír a természeti-ökológiai válság *etikai dimenzióiról, a tudományostechnikai haladás kockázatairól, a tudás erkölcsi kötelességgé válásáról, a jövő nemzedékek iránti felelősségről, a globális igazságosság kérdéseiről* – csupa olyan kérdéstről, amikről mindnyájunknak gondolkodnia, sokunknak vélhetően az eddigiekhez képest másként kell gondolkodnia. Csupa olyan kérdéstről, melyek a fejlesztő szakemberek mindennapi gondolkodását, munkáját befolyásolják, szak-

mai értékrendjüknek megfelelően – felelős cselekvés csak így képzelhető el. A kötetet záró *Az ökológia mint politikai filozófia* c. írás a kötet első fejezetéhez hasonlóan nehezebb, elméletibb jellegű. Az Olvasónak, különösen, ha elméleti ínyencségre vágyik, érdemes ugyanakkor ebben a fejezetben is elmerülnie: megtudhatja, hogy a szerző miként helyezi el a mai politikai erőterben az ökológiai gondolkodásmódot.

Ha tehát valakit érdekel közös közösségeink múltjának, jelenének és jövőjének kapcsolódása, ha foglalkoztatják a mindannyiunk életét alapjaiban befolyásoló gazdasági, társadalmi és kulturális folyamatok, ha igénye van egy holisztikus(abb) szemléletmód kialakítására, mindenképpen javaslom, hogy vegye kezébe a kötetet. Persze a kockázatokkal és mellékhatásokkal számolnia kell: a tudással járó felelősségből nem lehet kigyógyulni.

